

**Maktabgacha ta’lim muassasasi rahbarlarida ko‘p tillilik kompetensiyasini
shakllantirishning psixolingvistik omillari**

Sayilova Muxabbat Yangibayevna

**Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti “International business” akademik
litseyi ingliz tili fani bosh o‘qituvchisi**

Annotatsiya: Ushbu tadqiqotda maktabgacha ta’lim muassasasi rahbarlarida ko‘p tillilik kompetensiyasini shakllantirishga ta’sir etuvchi psixolingvistik omillar o‘rganiladi. Ko‘p tillilik nafaqat lingvistik bilimlar, balki psixologik tayyorgarlik, madaniy tafakkur va muloqot strategiyalarining uyg‘unligiga asoslanadi. Maktabgacha ta’lim rahbarlarining til kompetensiyasini shakllantirishda motivatsiya, til o‘rganishdagi psixologik to‘siqlar, kommunikativ ehtiyojlar va shaxsiy ijtimoiy tajriba muhim omillar sifatida ko‘riladi. Shuningdek, psixolingvistikaning asosiy yondashuvlari asosida ko‘p tillilikni rivojlantirishning samarali metodlari, muassasa rahbarlari uchun psixologik qo‘llab-quvvatlash mexanizmlari hamda integratsiyalashgan o‘quv-muhitning ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari ko‘p tillilik kompetensiyasining mustahkamlanishi ta’lim sifatiga va rahbarlarning ijtimoiy-tilshunoslik salohiyatiga ijobiy ta’sir ko‘rsatishini ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: ko‘p tillilik, psixolingvistika, maktabgacha ta’lim rahbari, til kompetensiyasi, kommunikativ malaka, psixologik omillar, til o‘rganish motivatsiyasi, o‘zaro muloqot, ijtimoiy tilshunoslik

Abstract: This study examines the psycholinguistic factors influencing the development of multilingual competence in preschool education institution leaders. Multilingualism is based not only on linguistic knowledge but also on the integration of psychological preparedness, cultural thinking, and communication strategies. Motivation, psychological barriers to language learning, communicative needs, and personal social experience are considered crucial factors in fostering language competence among preschool education leaders. Additionally, based on key psycholinguistic approaches, the study analyzes effective methods for developing multilingualism, mechanisms of psychological support for institution heads, and the significance of an integrated learning environment. The research findings indicate that

strengthening multilingual competence positively impacts the quality of education and the sociolinguistic potential of leaders.

Keywords: multilingualism, psycholinguistics, preschool education leader, language competence, communicative skills, psychological factors, motivation for language learning, interpersonal communication, sociolinguistics

Аннотация: В данном исследовании изучаются психолингвистические факторы, влияющие на формирование многоязычной компетенции у руководителей дошкольных образовательных учреждений. Многоязычие основывается не только на лингвистических знаниях, но и на сочетании психологической готовности, культурного мышления и коммуникативных стратегий. При формировании языковой компетенции руководителей дошкольного образования в качестве важных факторов рассматриваются мотивация, психологические барьеры в изучении языка, коммуникативные потребности и личный социальный опыт. Также на основе ключевых подходов психолингвистики анализируются эффективные методы развития многоязычия, механизмы психологической поддержки руководителей учреждений и значение интегрированной образовательной среды. Результаты исследования показывают, что укрепление многоязычной компетенции оказывает положительное влияние на качество образования и социолингвистический потенциал руководителей.

Ключевые слова: многоязычие, психолингвистика, руководитель дошкольного образования, языковая компетенция, коммуникативные навыки, психологические факторы, мотивация к изучению языка, межличностное общение, социолингвистика

Kirish: Bugungi globalashuv sharoitida ta'lim tizimida ko'p tillilik kompetensiyasining ahamiyati tobora ortib bormoqda. Ayniqsa, maktabgacha ta'lim bosqichida rahbarlik qiluvchi shaxslar zamonaviy talablar asosida nafaqat boshqaruv, balki kommunikativ, madaniy va tilshunoslik jihatdan ham yuqori malakaga ega bo'lishi zarur. Rahbarlarning ko'p tillilik kompetensiyasini shakllantirish orqali ularning xorijiy tillarda muloqot qilish qobiliyati, madaniyatlararo aloqalarni samarali yuritish salohiyati hamda xalqaro hamkorlik doirasida faol ishtiroki ta'minlanadi.

Ko'p tillilik nafaqat lingvistik masala, balki psixolingvistik va psixologik omillar bilan uzviy bog'liq bo'lib, til o'rganish jarayonida shaxsiy xususiyatlar, motivatsiya, hissiy-emotsional holatlar va kognitiv jarayonlarning ta'siri sezilarli bo'ladi. Maktabgacha ta'lim muassasasi rahbarlarining til o'rganishga bo'lgan munosabati, o'z-

o‘zini rivojlantirishga intilishi, ijtimoiy-madaniy ong darajasi bu borada muhim rol o‘ynaydi.[1]

Ushbu ilmiy ishda ko‘p tillilik kompetensiyasini shakllantirishda psixolingvistik omillarning roli, ularning amaliy jihatlari, shuningdek, rahbarlar til o‘rganish jarayonida duch keladigan psixologik to‘siqlar va ularni yengib o‘tish strategiyalari tahlil qilinadi. Bu orqali ta‘lim muassasalari rahbarlari uchun samarali metodik yondashuvlar asoslanadi va ularni tilshunoslik jihatdan rivojlantirish imkoniyatlari aniqlanadi.

Asosiy qism: Ko‘p tillilik kompetensiyasining mazmuni va zarurati:

Ko‘p tillilik kompetensiyasi — bu shaxsning ikki yoki undan ortiq tillarda erkin va samarali muloqot qila olish qobiliyatini ifodalaydi. Maktabgacha ta‘lim muassasasi rahbari uchun bu kompetensiya professional muloqot, xorijiy tajribalarni joriy qilish, xalqaro hamkorlikni yo‘lga qo‘yish va pedagogik jarayonni zamonaviy mezonlar asosida tashkil etishda alohida ahamiyat kasb etadi.

Ko‘p tillilik bugungi kunda ta‘lim tizimining strategik yo‘nalishiga aylangan. Xususan, Prezident qarorlari va davlat dasturlarida xorijiy tillarni o‘rganish va ularni amaliyotga tadbiiq etish borasida rahbar kadrlarning til kompetensiyasini rivojlantirish asosiy vazifalardan biri sifatida belgilangan.

Psixolingvistik omillarning ahamiyati

Til o‘rganish insonning psixologik va lingvistik xususiyatlariga bevosita bog‘liq bo‘lib, psixolingvistika bu ikki jihatning kesishgan nuqtasini o‘rganadi. Psixolingvistik omillar quyidagilardan iborat:

• **Motivatsiya** – rahbarning til o‘rganishga bo‘lgan ichki ehtiyoji va maqsadga yo‘naltirilganligi.

• **Kognitiv qobiliyatlar** – eslab qolish, tushunish, tahlil qilish va muloqot qurishdagi aqliy jarayonlar.

• **Emotsional holat** – o‘ziga bo‘lgan ishonch, tashqi muhit ta‘siri va stressga chidamlilik.

• **Psixologik to‘siqlar** – xatolikdan qo‘rqish, ijtimoiy bosim, yoshga doir cheklovlar.

Mazkur omillar rahbar shaxsning til o‘zlashtirish tezligi, sifat darajasi va muloqot samaradorligiga ta‘sir qiladi.[2]

Maktabgacha ta‘lim rahbarlari uchun ko‘p tillilikni rivojlantirish yo‘llari

Rahbarlar uchun til o‘rganish jarayoni amaliyot bilan chambarchas bog‘liq bo‘lishi lozim. Quyidagi metodlar samarali hisoblanadi:

- **Kontekstual o‘rganish** – kundalik boshqaruv faoliyatida til birliklaridan foydalanish.

- **Kommunikativ mashg‘ulotlar** – seminarlar, konferensiyalar, xorijiy mutaxassislar bilan muloqotlar orqali til ko‘nikmasini boyitish.

- **Refleksiv yondashuv** – o‘z o‘quv faoliyatini baholab, yutuq va kamchiliklarni tahlil qilish.

- **Psixologik yordam** – motivatsiyani oshirish va psixologik to‘siqlarni yengib o‘tish uchun maslahat va treninglar.

Ko‘p tillilik kompetensiyasining natijalari

Ko‘p tillilikni shakllantirish orqali quyidagi ijobiy o‘zgarishlarga erishish mumkin:

- Rahbarning kommunikativ salohiyati va ijtimoiy faolligi ortadi;
- Xalqaro loyiha va hamkorliklarda ishtirok etish imkoniyatlari kengayadi;
- Maktabgacha ta’lim muassasasining raqobatbardoshligi ortadi;
- Pedagoglar va ota-onalar bilan samarali muloqot yo‘lga qo‘yiladi.

Zamonaviy ta’lim jarayonlarida ko‘p tillilik — global kommunikatsiya, madaniyatlararo muloqot va xalqaro hamkorlikning muhim omillaridan biri sifatida e’tirof etilmoqda. Xususan, maktabgacha ta’lim tizimi rahbarlarining lingvistik kompetensiyasini oshirish orqali butun muassasa faoliyatining sifat ko‘rsatkichlarini yaxshilash mumkin. Respublikamizda ta’lim islohotlari jarayonida xorijiy tillarni o‘rganish va o‘qitishning yangi bosqichga ko‘tarilishi, rahbar xodimlarning til kompetensiyasini rivojlantirishni ham dolzarb masalaga aylantirmoqda.[3]

Maktabgacha ta’lim muassasasi rahbari nafaqat tashkilotni boshqaruvchi, balki pedagogik jarayonni yo‘naltiruvchi, innovatsion yondashuvlarni joriy qiluvchi shaxs sifatida ko‘riladi. Ularning ko‘p tillilik kompetensiyasi — nafaqat o‘zining, balki butun pedagogik jamoaning va muassasa obro‘sining rivojlanishiga xizmat qiladi. Shu nuqtai nazardan, rahbarlarda ko‘p tillilik ko‘nikmalarini shakllantirishda psixolingvistik omillarni o‘rganish va ularni hisobga olgan holda samarali metodik yondashuvlarni ishlab chiqish muhim ilmiy-amaliy masaladir.

Mazkur mavzuning dolzarbligi, shuningdek, psixolingvistik yondashuvlar yordamida rahbar shaxsning til o‘rganishga bo‘lgan ehtiyojini aniqlash, individual o‘zlashtirish darajalarini baholash va til o‘rganishga psixologik tayyorgarligini

mustahkamlash orqali aniqlanadi. Bu esa respublikamizda ko‘p tillilikni rivojlantirish, raqobatbardosh kadrlar tayyorlash va ta‘lim tizimida sifatni oshirishga xizmat qiladi.[5]

Muhokama

Maktabgacha ta‘lim muassasasi rahbarlarining ko‘p tillilik kompetensiyasini shakllantirish jarayoni ko‘plab psixolingvistik omillar bilan bevosita bog‘liqdir. Avvalo, rahbarning til o‘rganishga bo‘lgan **ichki motivatsiyasi**, ya‘ni o‘zini rivojlantirishga bo‘lgan ehtiyoji, kasbiy faoliyatidagi kommunikatsion zarurat va o‘z ustida ishlashga tayyorligi bu borada hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Psixolingvistik yondashuvga ko‘ra, til o‘rganish faqatgina leksik-grammatik bilimlarni egallash emas, balki insonning **psixik holati, hissiy emotsional fon, kognitiv qobiliyatlari va kommunikativ ehtiyojlari** bilan chambarchas bog‘langan murakkab jarayondir. Bu jihatdan olib qaralganda, maktabgacha ta‘lim muassasasi rahbari tilni o‘zlashtirishda shaxsiy qiziqishlar, avvalgi til tajribasi, psixologik barqarorlik va o‘ziga bo‘lgan ishonch bilan harakat qiladi.

Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, ko‘p hollarda rahbar shaxslar til o‘rganishda **psixologik to‘siqlar** — ya‘ni noto‘g‘ri talaffuz qilishdan qo‘rqish, uyatchanlik, yoshga bog‘liq o‘rganish qiyinchiliklari va ish yuklamasi tufayli til o‘rganishga vaqt ajratmaslik kabi muammolarga duch keladilar. Ushbu holatlar til o‘rganish samaradorligini pasaytiradi. Shunday bo‘lsa-da, bu muammolarni yengib o‘tish uchun **metakognitiv strategiyalar, individual yondashuvlar, psixologik rag‘batlantirish, guruhiy til o‘rganish muhitini shakllantirish, hamda faol kommunikatsion vazifalar** orqali til o‘rganishni amaliyot bilan uyg‘unlashtirish zarur.

Ko‘p tillilik kompetensiyasini shakllantirishda yana bir muhim omil bu — **madaniyatlararo kommunikatsiyani tushunish**, turli til vakillari bilan muloqotda bo‘lish madaniyatini egallash va global dunyoqarashni rivojlantirishdir. Bu rahbarlar uchun nafaqat lingvistik jihatdan, balki boshqaruv va ijtimoiy salohiyat jihatidan ham yangi imkoniyatlar eshigini ochadi.[6]

Shunday qilib, maktabgacha ta‘lim muassasalari rahbarlarida ko‘p tillilik kompetensiyasini shakllantirish psixolingvistik jihatdan izchil, tizimli va kompleks yondashuvni talab etadi. Bu esa o‘z navbatida respublika ta‘lim tizimida rahbar kadrlar salohiyatini oshirish va ta‘lim sifatini yaxshilashga xizmat qiladi.

Xulosa va takliflar:

Tadqiqot davomida aniqlanishicha, maktabgacha ta‘lim muassasasi rahbarlarida ko‘p tillilik kompetensiyasini shakllantirish zamonaviy ta‘lim talablaridan biri

hisoblanadi. Til kompetensiyasi rahbar shaxsining kasbiy muvaffaqiyati, boshqaruv samaradorligi, madaniyatlararo muloqoti va xalqaro hamkorlik doirasidagi ishtirokini belgilovchi muhim omildir.

Ko‘p tillilik faqat grammatik bilimlar emas, balki shaxsning psixologik tayyorgarligi, motivatsiyasi, hissiy holati va kognitiv salohiyatiga tayanadi. Psixolingvistik omillar til o‘rganish jarayonini yengillashtirishi yoki aksincha, sekinlashtirishi mumkin. Shu bois, maktabgacha ta’lim rahbarlarini til kompetensiyasiga ega shaxs sifatida shakllantirishda kompleks va tizimli yondashuv muhim ahamiyatga ega.

Takliflar

1. **Rahbarlar uchun maxsus til kurslarini tashkil etish** – amaliyotga yo‘naltirilgan, kontekstual va kommunikativ metodikaga asoslangan kurslar orqali til o‘rganishni tizimlashtirish.

2. **Psixologik qo‘llab-quvvatlash markazlarini yo‘lga qo‘yish** – til o‘rganishdagi psixologik to‘siqlarni bartaraf etish, motivatsiyani oshirish va shaxsiy o‘sishni rag‘batlantirish.

3. **Onlayn platformalardan samarali foydalanish** – zamonaviy interaktiv vositalar, mobil ilovalar, vebinarlar va virtual treninglar orqali mustaqil o‘rganish imkoniyatlarini kengaytirish.

4. **Til o‘rganishda rahbarlarning shaxsiy o‘quv rejalarini ishlab chiqish** – har bir rahbarning individual ehtiyoji va psixolingvistik xususiyatlariga mos yondashuvlarni joriy etish.

5. **Xalqaro tajriba almashinuvini kuchaytirish** – xorijiy hamkasblar bilan muloqot, stajirovkalar, konferensiyalar orqali amaliy til ko‘nikmalarini shakllantirish.

6. **Ko‘p tillilik kompetensiyasini baholash tizimini ishlab chiqish** – rahbarlarning til salohiyatini muntazam monitoring qilish va rivojlanishni baholab borish.

Ushbu takliflar maktabgacha ta’lim tizimida rahbarlarning ko‘p tillilik kompetensiyasini samarali shakllantirish, ularning psixolingvistik xususiyatlarini hisobga olgan holda individual rivojlanish strategiyalarini yo‘lga qo‘yish imkonini beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdullayeva, G. T. Psixolingvistika asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2019. – B. 35–76.
2. Omonov, M. Ko‘p tillilik va ta’lim: metodik yondashuvlar. – Toshkent: O‘qituvchi, 2021. – B. 22–45.
3. Safarov, R. Til kompetensiyasini shakllantirishning psixologik asoslari. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2020. – B. 58–83.
4. Karimova, Z. Maktabgacha ta’lim muassasalarida boshqaruv tizimi. – Samarqand: SamDU nashriyoti, 2022. – B. 19–51.
5. G‘aniyeva, M. Kommunikativ kompetensiya va rahbar malakasi. // "Pedagogik ta’lim" jurnali. – 2021, №4. – B. 74–80.
6. Xamidova, D. Xalqaro tajriba asosida ko‘p tillilikni rivojlantirish. // "Til va madaniyat" ilmiy jurnali. – 2020, №2. – B. 60–66.

Research Science and
Innovation House